

- 3 POÓR ISTVÁN: SZÉP REMÉNYEK REMEK KILÁTÁSOK;
CSILLAGKUTYA (VERSEK)
- 7 TÉLFFY ÁRMIN: SZAVAK ÉBRESZTÉSE / I. INFINITI KÁVÉHÁZ;
II. FORDÍTOTT DÉLIBÁB; III. A DŰNÉK IRÁNYÁBA;
IV. ROBINSONÁD (VERSEK)
- 11 GUBIS ÉVA: DON BETO KOPORSÓI (PRÓZA)
- 15 ZEMLÉNYI ATTILA: LOPAKODÓ HOLD (VERS)
- 17 WIRÁGH ANDRÁS: A SOKADIK BŐR LEHÚZÁSA. MEGJEGYZÉSEK
CHOLNOKY LÁSZLÓ „REGÉNYPOÉTIKÁJÁHOZ” (TANULMÁNY)
- 35 RADICS RUDOLF: BONYOLULT KAPCSOLATBAN EGY HYDROCHOERUS
HYDROCHAERISSZEL (VERS)
- 36 BAKA L. PATRIK: AZ ALTERNATÍV TÖRTÉNELEM MŰFAJA A FIZIKA
ÉS A TÖRTÉNETTUDOMÁNY TÜKRÉBEN (TANULMÁNY)
- 56 BÓDIS ATTILA: A MEGKORONÁZOTT HALÁL; ...OLYAN SZÉP
VERSEK VOLTAK... (VERSEK)
- 60 STRICKLAND-PAJTÓK ÁGNES: MAGYAR BEVÁNDORLÓK ÁBRÁZOLÁSA
A KORTÁRS BRIT IRODALOMBAN (TANULMÁNY)
- 72 LOVAS SZ. JUDIT: RÉGI OSZTÁLYTÁRS; FOR MY EVERLASTING
KATE (VERSEK)
- 76 VASAS TAMÁS: FRISS BARÁTSÁGOKRÓL /1/; A KAKADUKÖNYV;
RÖPTÜK ELŐTT NEM SOKKAL (VERSEK)
- 80 TÓTH RÉKA ÁGNES: VALAHOL MÁSHOL NYÁR; ULTRAIBOLYA
(VERSEK)
- 85 KORMÁNYOS ÁKOS: BEHUNYT SZEMMEL; ÉRTHETETLENÜL;
HA KELLŐEN LASSAN VESZEK LEVEGŐT (VERSEK)
- 89 N. TÓTH ANIKÓ: SZÉLMALOMHARC. TANÁRNŐ KÉREM (PRÓZA)
- 93 MIZSER ATTILA: MAGHÁZ. ZEMLÉNYI ATTILA *CSONTHÉJ*
CÍMŰ KÖTETÉRŐL (KRITIKA)
- 96 SZERZŐINK

WIRÁGH ANDRÁS

A SOKADIK BŐR LEHÚZÁSA

MEGJEGYZÉSEK CHOLNOKY LÁSZLÓ „REGÉNYPOÉTIKÁJÁHOZ”¹

Minél több a variáns, annál több a feladat: a filológus munkáját akár szélsőségesen is megnehezítheti, ha a kutatásának tárgyát képező szövegnek több megjelent vagy kéziratban maradt változata is ismeretes. Természetesen nem minden esetben áll elő zűrzavar, hiszen, amennyiben a szöveg lineáris genealógiával rendelkezik, azaz legkésőbbi *publikált* változata tekinthető a (korábbiakhoz képest) legteljesebbnek vagy legkiforrottabbnak, akkor komolyabb fenntartások nélkül alkalmazható az *ultima manus* elve. Mivel ezt a legkésőbbi változatot a szerző a megjelenéssel saját kezűleg autorizálta, ezzel az aktussal pedig egyidejűleg felül is írta a korábbi változatokat, a filológus ezt tekintheti főszövegnek. Bár a kiadatlan szövegkorpusz még ebben az esetben is tartogathat meglepetéseket, azaz előkerülhet például egy merőben új szövegvariánsa a szövegnek, a *publikálással szentesített autorizáció* mozzanatának hiányában ez a változat legfeljebb izgalmas problémákat vet fel (főleg, ha egy sikeres datálással meggyőzően bizonyítható, hogy a talált kézirat az életmű valamelyik korábbi szakaszában keletkezett). Más, ritka esetekben azonban a kézirat vagy gépirat primátusáról beszélhetünk. Például amikor Arthur Koestler *Sötétség délben* című regénye eredeti német nyelvű kéziratára bukkantak rá 2015-ben egy zürichi archívumban. (Koestler regényét addig a Daphne Hardy általi „autentikus” angol fordításból ismerhettük.)

A magyar századfordulós regénypróza kontextusát illetően az ismert és nagyobb életművek jobbra egyértelmű szövegleszármazási képleteket hordoznak. Babits és Kosztolányi például összesen kilenc regényt publikáltak 1913 és 1933 között, amelyek mindegyike először napilapban vagy folyóiratban folytatásokban jelent meg. Az első közléshez képest csak két esetben változott meg a szöveg címe: Kosztolányi először *A véres költő* címen jelentette meg a *Nero, a véres költőt* (1922/1929), Babits pedig az *Elza pilótát* 1931-ben *Fekete olvasó* címen közölte a Pesti Naplóban. Egyébiránt a szerzők a korabeli publikálási normát követték, alternatív szövegvariánsok² hiányában pedig ebből a szempontból megkönnyí-

1 A tanulmány a PD 128674 számú NKFIH-pályázat támogatásával készült. (A szövegben bemutatott példákkal, főleg, amelyek a Cholnoky regényei és novellái közötti textuális kapcsolatokat illetik, terjedelmi okok miatt nem foglalkoztam teljes részletességgel.)

2 Leszámítva talán Kosztolányi *Aranysárkányának* 1932-es ifjúsági kiadását, amelyet maga a szerző dolgozott át, és tulajdonképpen új szövegnek, és nem új szövegváltozatnak tekinthető. (Vö., ARANY Zsuzsanna, *Kosztolányi Dezső élete*, Osiris, Budapest, 2017, 343–344.)

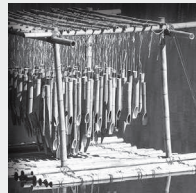
tették a filológusok munkáját is. Pontosan tudható, hogy Babits és Kosztolányi hány regényt írtak, és ezek különböző kiadásai a címek alapján is könnyen kikereshetők a különféle archívumokból.³

Regények plagizálására mindig kevesen adták a fejüket, hiszen terjedelmes szövegek lévén óriási volt az esélye a lelepleződésnek, ezzel a hitelvesztésnek is. Cholnoky László valószínűleg egyedülálló alakja a magyar irodalomnak azzal, hogy saját regényeit (is) plagizálta, ezzel viszont még láthatóan a lexikonszócikk-írók dolgát is megnehezítette. Nem találhatóak olyan életrajzi összefoglalók, amelyek ugyanazokat a szövegeket sorolnák fel a szerző regényeiként, de a Cholnoky 1929-es öngyilkossága utáni beszámolóiban még olyan munkáiról is olvasni, amelyek ilyen címen soha nem jelentek meg.

Feltehetően Lovass Gyula⁴ volt az első, aki példakkal is illusztrálta Cholnoky plagizálási tevékenységét, de a rendkívül izgalmas szövegalkotási gyakorlattal a múlt század során csak Galsai Pongrác és Nemeskéri Erika foglalkoztak részletesebben. Előbbi 1958-ban, amikor sajtó alá rendezte a szerző szövegeinek első gyűjteményes kiadását, utóbbi pedig 1989-es kismonográfiájában.⁵ Mindezek ellenére a mai napig nem egyértelmű, hány regényt is írt Cholnoky, illetve ezekből hány tekinthető eredetinek.

A példák sorát kezdjük a napilapok beszámolóival, amelyek a szerző tragikus halálesetéről szólva röviden életművét is összegezték. Az Estben⁶ megemlítették a *Piroskát*, az *Ingoványt* és [sic!] *A régi ismerőst*, hasonlóan a Budapesti Hírlaphoz⁷ és a Friss Újsághoz,⁸ míg a Magyarország⁹ csak a *Piroskát* emelte ki, a Pesti Hírlap¹⁰ pedig a *Piroskát*, az *Oberon és Titániát*, a *Régi ismerőst* és az *Ingoványt*. A Magyarországon¹¹ a következő írásokat sorolták fel: *Oberon és Titánia*, *Piroska*, *Mefisztofelesz vendége*, *A szerelem betegei*, *Régi ismerős*, *Ingovány*, *Tamás*, *Matild*. A Népszava¹² felsorolásából ehhez képest kimaradt a *Régi ismerős*, viszont bekerült egy új cím, a kiadatlanként feltüntetett *Lenn a völgyben*.

- 3 Kivételt képez Kosztolányi *A rossz orvos* című szövege, amely „kis regény” műfaji megjelöléssel jelent meg 1921-ben további négy novella kíséretében, majd regényként 1927-ben a Tolnai Regénytár című sorozatban. Bár Kosztolányi regénynek nevezte a szöveget, első folyóiratos megjelenésekor még az *Elbeszélés* alcímet tartalmazta. Arany Zsuzsanna „regénykíséretnek”, „kisregénynek”, „hosszabb elbeszélésnek” nevezi. (ARANY Zsuzsanna, *Kosztolányi Dezső élete*, 280–281.) Első kiadásában a szöveg kb. hatvan oldalt tett ki, ez is a regényesség ellenében szól.
- 4 LOVASS Gyula, *Cholnoky László = Kődlovagok. Írói arcképek*, szerk. THURZÓ Gábor, Szent István Társulat, Budapest, 1941, 203–215.
- 5 CHOLNOKY László, *Prikk mennyei útja*, s. a. r. GALSAI Pongrác, Magvető, Budapest, 1958, NEMESKÉRI Erika, *Cholnoky László*, Akadémiai, Budapest, 1989. (Nemeskéri utánközlte munkáját a Vár Ucca Tizenhét 1997-es tematikus számában, a továbbiakban erre a változatra fogok hivatkozni.)
- 6 [n. n.], *Ki volt Cholnoky László?*, Az Est, 1929. április 23. (91.), 7.
- 7 [n. n.], *Cholnoky László magyar író tragédiája*, Budapesti Hírlap, 1929. április 23. (91.), 7.
- 8 [n. n.], *Nyomorúsága miatt a Dunába vetette magát Cholnoky László író*, Friss Újság, 1929. április 23. (91.), 3.
- 9 [n. n.], *Cholnoky László, az ismertnevű író öngyilkos lett*, Magyarország, 1929. április 23. (91.), 4.
- 10 [n. n.], *Cholnoky László író tragédiája*, Pesti Hírlap, 1929. április 23. (91.), 6.
- 11 [n. n.], *Két vassúlyzó húzta le a Duna fenekére Cholnoky László magyar író*, Magyarországon, 1929. április 23. (91.), 4.
- 12 [n. n.], „A magyar író sorsa kerget a halálba!”, Népszava, 1929. április 23. (91.), 7.

Noha nem ezekben a napokban íródott, de látszólagos teljessége miatt érdemes az Irodalomtörténetben¹³ megjelent listát is idézni: *Oberon és Titánia, Piroska, Mefisztófelesz vendége, A szerelem betegei, Régi ismerős, Ingovány.*¹⁴

Cholnoky halála után az özvegy posztumusz megjelentette a *Tamás* című kisregényt. Kérdés, hogyan szerepelhetett megjelent munkaként a Magyarországon közölt cikkben... Mindenesetre az 1936-os *Új Lexikon* szócikke¹⁵ egy az egyben a napilap listáját vette át. Az 1967-es *Magyar Életrajzi Lexikon*ból¹⁶ kimaradt a *Piroska*, a *Tamás* és a *Matild*, míg – idézzük fontos kivételként – az 1978-as *A magyar irodalom történetében*¹⁷ olvashatunk először arról, hogy Cholnokynak egy 1926-ban megjelent *Kísértetek* című regénye is létezett! Az összefoglalás egyébként emellett három regényt említ: *Piroska, Régi ismerős, Tamás*.

Több kérdés is felmerülhet. Hová tűnt az *Oberon és Titánia*, a *Mefisztófelesz vendége*, *A szerelem betegei* vagy az *Ingovány*? Miért hallgattak a megemlékezések és lexikonszócikkek fél évszázadon át a *Kísértetek*ről? Megjelent-e a *Matild* és a *Lenn a völgyben*?

Az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában a következő köteteket lelhetjük fel: *Oberon és Titánia, Piroska, Mefisztófelesz vendége, Régi ismerős, Ingovány, Kísértetek, Tamás*. Ha hiszünk ennek a listának, akkor a „Spenót” szerzőjét vádolhatjuk figyelmetlenséggel, hiszen *A szerelem betegeit* leszámítva a négy „el-

13 G. P. [GULYÁS Pál], *Elhunytak*, Irodalomtörténet, 1929/5-6., 229.

14 Több lap felsorolta a *Mozgai Pali, a gyermekhős* című 1907-es kötetet is, amely Cholnoky Viktor nevének jelent meg, de a benne szereplő írásokat Cholnoky László és Tonelli Sándor írták. A *Pillangók* című, különnyomatban megjelent elbeszélést is több írás megemlítette.

15 [n. n.], *Cholnoky László, Új Lexikon*, 2. köt., szerk. DORMÁNDI László és JUHÁSZ Vilmos, Dante–Pantheon, Budapest, 1936, 702.

16 [n. n.], *Cholnoky László, Magyar Életrajzi Lexikon*, 1. köt., fszerk. KENYERES Ágnes, Akadémiai, Budapest, 1967, 285.

17 *A magyar irodalom története*, 5. köt., fszerk. SÖTÉR István, Akadémiai, Budapest, 1978, 446. (Az alfejezetet Ferenczi László és Vargha Kálmán írták.)

tűnt” kötet mindegyike felkérhető nemzeti könyvtárunk raktárából. A *Matild* és a *Lenn a völgyben* ugyanakkor nem szerepelnek az archívumban... Noha a legfrissebb irodalmi lexikonban¹⁸ e két legutóbbi szöveget leszámítva minden, korábban kimaradt regényt felsorol a szócikk szerzője, látható lesz, hogy még ez a teljesnek tűnő lista is finomításra szorul.

Cholnoky László regényeinek sorsát, illetve a fentebb megadott listák változékonyságát a szerző kezes hírneve alakította és alakítja. Plagizálási tevékenysége ismert lehetett a korban, főleg az írásait befogadó kiadói emberek és lapszerkesztők, illetve az irodalmi élet prominensei körében, de a nekrológok és egyéb megemlékezések jótékonyan hallgattak erről. Galsai volt az első, aki kötete utószavában részletes példát hozott erre a hagyatékából, egész pontosan a szerző publikálási naplójából. Eszerint az eddig sehol nem említett *Szeptember* megegyezik az *Oberon és Titániával*, az *Ingovány* pedig a *Piroskával*.¹⁹ Amikor 1971-ben Vargha Kálmán újból kiadta Cholnoky öt regényét, eszerint járt el, és a vélt vagy valós változatok közül csak a *Piroskát* vette fel kötetébe. Vargha tisztában lehetett a szövegvariánsokkal, hiszen a *Bertalan éjszakája* és a *Prikk mennyei útja* című kisregények és az inkább kisregény méretű *Tamás* mellett csak a *Piroskát* és a *Régi ismerőst* válogatta be.²⁰ Botka Ferenc *A magyar irodalom első kiadásai* című bibliográfiájában az *Ingoványt* a *Piroska*, a *Kísérteteket* az *Oberon és Titánia*, a *Régi ismerőst* a *Mefisztófeles vendége* szövegvariánsának nevezte, *A szerelem betegei*hez pedig nem fért hozzá.²¹ Nemeskéri másfél évtized múlva végleg eloszlott néhány kételyt. Cholnoky László hagyatékának összerendezőjeként, a szerző publikálási naplójának olvasójaként, illetve a Cholnokyról szóló kismonográfia szerzőjeként megállapította, hogy *A szerelem betegei* az *Oberon és Titánia* (és a *Szeptember*), az *Ingovány* a *Piroska*, a *Mefisztófeles vendége* pedig a *Régi ismerős* változata, ugyanakkor felhívta a figyelmet a *Kísértetekre*, amely bár több szöveg részleteit tartalmazza, eredeti szövegnek tekinthető.²² Nemeskéri koncepciójában tehát hat, pontosabban három²³ eredeti regényről beszélhetünk. Amikor 2000-ben *Piroska* címen kiadta ezeket a regényeket, Vargha koncepciójához mérten a *Kísértetekkel* bővítette a sort.²⁴ Érthetetlen

18 Péter László Cholnoky László-szócikke az *Új magyar irodalmi lexikon* második, javított kiadásának első kötetében (fszerk. PÉTER László, Akadémiai, Budapest, 2000, 344.)

19 GALSAI, i. m., 402.

20 CHOLNOKY László, *Piroska*, s. a. r. VARGHA Kálmán, Szépirodalmi, Budapest, 1971.

21 BOTKA Ferenc, *A magyar irodalom első kiadásai B–C* (A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiái Füzetek, D. sorozat 2.), PIM, Budapest, 1974, 179–181.

22 NEMESKÉRI Erika, *Cholnoky László*, Vár Ucca Tizenhét, 1997/3, 132–133. Fontos állomást jelentett Sánta Gábor tanulmánya, aki a *Mozgai Pali* valós szerzősége után kutatva idézett passzusokat a publikálási naplóból, illetve konkretizálta a kötet szerzőségét. (SÁNTA Gábor, *Mozgai Pali, a gyermekhős* (Cholnoky-könyv, de melyiké?), ItK, 1995/3-4., 392–403.)

23 A kisregények (*Bertalan éjszakája*, *Prikk mennyei útja*, *Tamás*) elhagyásával. A posztumusz mű kihagyása magyarázatra szorul. Noha a *Tamás* regényként jelent meg, terjedelme alig több a *Prikkénél*, sőt, a könyvformátum is rövidebb, mint Kosztolányi korábban idézett kisregényéé. Cholnoky maga is „kisebb regénynek” nevezi publikációs naplójában, és részben ez lehetett az oka, hogy életében nem tudta megjelentetni, ti. túl rövid volt ahhoz, hogy önálló kiadványt szerkesszenek belőle. (A *Kísértetek* két és félszerese, a *Régi ismerős* háromszorosa, a *Piroska* mintegy három és félszerese terjedelemben a *Tamásnak*.)

24 CHOLNOKY László, *Piroska*, s. a. r. NEMESKÉRI Erika, Noran, Budapest, 2000.

viszont, miért nem vette figyelembe az *Oberon és Titánia–Szeptember–A szerelem betegek* szövegcsoportot.

Összefoglalva az eddigieket, a következő szövegek és szövegvariánsok különíthetők el a különböző dokumentumok szerint:

Oberon és Titánia (1919) → *Szeptember* (1921) → *A szerelem betegek* (1922)

Piroska (1919) → *Ingovány* (1922)

Mefisztofelesz vendége (1921) → *Régi ismerős* (1921 és 1923)

Kísértetek (1926)

MATILD, LENN A VÖLGYBEN (???)

Az utolsó szövegcsoport *Matild* című szövege a publikálási napló, illetve az Athenaeum Kiadóval 1922-ben kötött szerződés ismeretében a *Kísértetek* előző címváltozata lehetett. Ilyen címen vette meg a szöveget 1922-ben az Athenaeum, de Cholnoky 1924-ben visszavette, hogy Az Est-lapcsoportnak adja le. Feltehetően folytatásos regényként kívánta közzétenni a szöveget, de 1926-ban visszavette a laptól, és eladta a Grill Kiadónak, ahol *A toll mesterei* sorozatban jelent meg 1926. március 28-a és április 4-e között. Mivel Az Est-lapok (Az Est, a Magyarország és a Pesti Napló) Miklós Andor tulajdonában voltak, ugyanakkor ő volt az Athenaeum elnöke is, ez megmagyarázhatja, miért nem említették lapjaiban a *Kísérteteket*, és miért szerepeltették a *Matildot*. A *Kísértetekkel* Cholnoky tulajdonképpen „megkárosította” a kiadót, igaz, naplója szerint a szöveget személyesen az elnöktől kapta vissza. A *Lenn a völgyben* vagy tévedésből került be a Népszavába, vagy egy ma ismeretlen és meghiúsult regény- vagy elbeszéléskötet-terv címe volt, mindenesetre a napilap híradása vezethetett oda, hogy az 1929-ben a főváros második kerületében lakó Tisza testvérek a Corvina próhírdetéseiben érdeklődtek a kötet felől.²⁵

25 Corvina, 1929. május 5. (18.), 101.

PIROSKA/INGOVÁNY

A legegyszerűbben leírható textuális kapcsolat a második szövegcsoporthoz, a *Piroska* és az *Ingovány* között áll fenn. A szerző leggyakrabban hivatkozott, és elismerést hozó (első keménykötésben megjelent) regénye két és fél évvel első kiadása után más címen, rövidített formában újra megjelent. A címváltoztatásból és a meglehetősen automatikus szövegszerkesztési eljárásból egyértelműen következtethetünk a plágium alapesetére: Cholnoky nem egy újraírt, vagy bővített változattal akarta felkelteni az olvasóközönség figyelmét, hanem újra fel akarta markolni az egyszer már megjelent szövege után kapott pénzösszeget. Erre egyébként az „áldozatként” kiszemelt Legjobb Könyvek című sorozat bizonyos fenntartásokkal megfelelőnek is kínálkozott. Hiszen az 1917-ben még füzetes formában elindult szériának már az ötödik darabja utánközlés volt: Kálnoki Izidor *Veronkák szerencséje* című regénye már 1911-ben megjelent hasonló címen. Ráadásul Cholnokynak is megjelent már két regénye a sorozatban (a későbbiekben bemutatott *Oberon és Titánia* és a *Mefisztófelesz vendége*). Emellett vonzó lehetett a rövid fektetési idő is. Az *Ingovány* négy hónapnyi fektetést követően már meg is jelent, Cholnoky pedig „a *Piroska* rövidítéseként” jegyezte fel naplójába a publikációt. Botrány, más esetektől eltérően, ezúttal nem kerekedett a plágiumból, igaz, egyetlen recenzió sem született az *Ingovány*ról.

Míg a regény eredeti címe a történetben megjelenő homonímián (a barátnő neve és a nyakkendő tréfás elnevezése) túl számos utalást fog egybe, az *Ingovány* inkább Flórusz romlását előlegezi meg („Milyen gyorsan süllyed az ember, ha egyszer belelépett az ingoványba! – gondolta, és szinte undorodott önmagától” – olvasható egy helyen).²⁶ Cholnoky a második változatban meghagyta a fejezetekre osztást, de a fejezetcímeket törölte.

Összességében a *Piroska* minden tíz szavából hármat törölt, miközben a bővítések csupán a vágások közti átmeneteket hivatottak betölteni. Arányaiban a hét fejezetből az elsőből törölte a legtöbbet (kb. a szöveg 40%-át), míg a hatodik fejezet szenvedte el a legkisebb csonkítást (19%). Az *Ingovány* ötödik fejezete nem tartalmazza Cholnoky korábban többször és több címen publikált novelláját, ez a leghosszabb egybefüggő törlés az első variánshoz képest. Jobbára leíró részek és belső monológok estek áldo-

26 CHOLNOKY, *Piroska*, i. m., 146.

zatul a csonkításnak, a cselekményes epizódokat és a párbeszédet Cholnoky nagyrészt változatlanul hagyta. A *Piroska* ismeretében az *Ingóvány* igencsak megcsorbította Flórusz jellemrajzát, illetve a főhős legtöbbször belső monológ formájában elhangzó motivációit és indítékait. Noha az *Ingóvány* az életmű szerves és érdekes részét képezi, a *Piroska* erősen csonkított variánsának nincsen helye a szerzőről írott, annak primer szövegeit felsoroló lexikonszócikkekben.

MEFISZTOFELESZ VENDÉGE/RÉGI ISMERŐS

Az első alkalommal *Mefisztofelesz vendége* címen publikált regény genealógiája a bővítő újraírás, valamint az előző regénypárnál megfigyelhető csonkítás egymásutánjával írható le. Az első variáns a Legjobb Könyvek sorozatánál jelent meg (még füzetes formában), a kiadó nem sokáig, két és fél hónapig fektette a szöveget. Cholnokynak pedig ezután bő fél évre volt szüksége, hogy újraírja, illetve jelentősen kibővítse a regényt, és *Régi ismerős* címen eladja a Genius Kiadónak, ahol fél évig fektették. Az 1920-ban alapított könyvkiadónál a *Régi ismerős* az 1921-ben indított *A regényírás művészei* című „szórakoztató regény-sorozat” nyolcadik köteteként jelent meg (többek között Kosztolányi *A véres költője* után). A megjelenésről számos fővárosi sajtóorgánus beszámolt, a *Piroskán* kívül tulajdonképpen csak ez a regénye kapott még életében kritikai elismerést.

Publikálási naplója szerint 1922-ben elküldte a regényt Stefan J. Kleinnek fordítás céljából, de levelére nem érkezett válasz. 1923 decemberében azzal a feltétellel adta el a szövegét a Légrády-testvéreknek, hogy ha két év alatt nem jelentetik meg, visszakapja a kéziratot – értesülhetünk a szerződés feltételeiről Cholnoky naplójából. Az eredetileg *Mindnyájan elmegyünk* címen leadott kézirat mindösszesen két hónapon belül megjelent, de a szerző lelepleződött: valószínűleg emiatt olvasható a címlapon az „eredeti” cím. A botrány ezúttal sem kapott publicitást, de Cholnoky vélhetően ezzel a húzásával vágta el magát végleg a fővárosi könyvkiadóknál – utolsó könyvben megjelent regényét, a *Kísérteteket* három évvel később csak hosszas huzavona után tudta kiadni.

A *Mefisztofelesz vendége* képest a *Régi ismerős* első kiadása mintegy duplája az eredeti szövegnek: az első szövegváltozat első négy fejezetéből Cholnoky ötöt csinált úgy,

hogy külön epizódként beékelte *Varázskalap* című novellájának a regény kontextusához formált változatát, míg az első variáns ötödik fejezetét két részre bontotta. Ennek első rövidebb felét négy fejezet hosszúságúra bővítette (beékelte a *Piroskában* is olvasható novellát, beléptette szereplőnek Filodémoszt stb.), míg hosszabbik felén (meghagyva ezt az önálló utolsó fejezetként) csak apróbb módosításokat eszközölt. A *Régi ismerős* második kiadása hosszabb lett, mint a *Mefisztotelesz*, de a köztes szövegnek egynegyedét lehúzta Cholnoky a szövegből úgy, hogy a legelső variánsból is visszaszerkesztett részleteket.

A tulajdonképpen kisregény hosszúságú első variánst Cholnoky egy koherens szöveggé bővítette, viszont az újrakiadás során alkalmazott szövegszerkesztési technikákkal úgy csonkította meg ezt, ahogyan a *Piroskából* létrehozta a „szegényesebb” *Ingoványt*. Több érv szól amellett, hogy itt sem az ultima manus elve alapján későbbi variánst tekintjük a szerzői intenció végső „megtestesülésének”. Cholnokyt főként a rövidebb terjedelem elérése készítette szövegmódosításokra; célja ezúttal is az volt, hogy egy már megjelentetett szöveget átalakítva újból el tudjon adni; vélhetően terjedelmi okok miatt ki kellett húzni a bevezető szöveget, amely fontos előírásokat tartalmaz az olvasásra vonatkozólag. Emellett a második kiadás címlapjának aljára a következő szöveg került fel: „A [sic!] Geniusz könyvkiadó r.-t. engedélyével” – azaz: miután kiderült számukra az önplágium, a Légrády testvéreknek engedélyt kellett kérnie a plagizált mű jogait birtokló kiadótól, márpedig ez jelentős tekintélyvesztést jelentett.

A Cholnoky László fontosabb műveit felsoroló lexikonszócikknek a *Régi ismerős* mellett az 1921-es évszámot kell szerepeltetnie.

OBERON ÉS TITÁNIA/SZEPTEMBER /A SZERELEM BETEGEI ÉS A KÍSÉRTETEK

A leginkább zavarbaejtő szövegcsoporthelyzete azért is furcsa az életművön belül, mert végső „kimenete” Cholnoky utolsó, könyv formában megjelent regénye volt. A *Kísértetek* nem nevezhető önplágiumnak, legfeljebb újraírásnak, miközben a központi narratív klisé (a szerelmesek között fennálló vérrokonsági kapcsolat) és néhány szövegbetét megismétlése miatt a regény és a szövegcsoporthelyzete közötti szoros kapcsolat elvitathatatlan.

Míg az előző két szövegcsoporthoz tartozó elemek, variánsai közötti viszony, azaz a *Piroska* és a *Régi ismerős* genealógiája viszonylag egyszerűen leírható, addig jelen esetben a szövegváltozatok közötti kapcsolat rendkívül összetett. Miközben mindkét regényvariáns sajátos helyzetben áll. A *Szeptember* azért, mert „áldozattá” vált, *A szerelem betegei* pedig azért, mert szinte fellelhetetlen.

A Tolnai Regénytárban, a Tolnai Világlapja könyvsorozatában megjelenő regény első formájában a képes hetilap mellékleteként látott napvilágot, de *A szerelem betegei* hiányzik közgyűjteményeinkből. Leszámítva a Petőfi Irodalmi Múzeum Illés Endre-hagyatékát, amely *egyedülként* őrzi ezt a kiadást.

A *Szeptembert* 1921 közepén kezdte el közölni folytatásokban a Magyarország című napilap. A lap szerkesztője Milotay István volt, aki 1919 folyamán kivált a Központi Sajtóvállalat által „bekebelezett” Új Nemzedékből, mivel folyamatos nézeteltérései voltak a keresztény kurzus vezető ideológusával, Bangha Bélával. A Magyarország tehát egyfajta „belső ellenzéként” funkcionált, élesen támadva a bethleni konszolidációt. Ebben az értelemben tehát logikus, hogy egyedül az Új Nemzedék szentelt cikket a *Szeptember* „plágiumügyének”, igaz, a szöveget közlő lap említése nélkül, és a botrány után csak két héttel, a regényközlés lezárulása előtt néhány nappal. A *Szerkesztőségi izgalmak egy regény körül* című cikk²⁷ a szennyezés tipikus termékének nevezhető, hiszen egy-két csúsztatás mellett úgy tűnik, indokolatlanul sározta be Cholnoky – egyébként is ambivalens – nevét. Erősen véleményes, hogy az úgy valóban „futótűz gyorsaságával terjedt el az egész újságírásban”, hiszen az Új Nemzedék cikkén kívül egyik neves korabeli orgánus sem foglalkozott az esettel. A cikkíró megemlíti, hogy Cholnoky eljárása (az *Oberon és Titánia* más címen való „feldolgozása”) annyiban nem érdemel említést, hogy a második változat „bővebb” és „irodalmibb” előzményénél. A probléma ezzel szemben az, hogy Cholnoky vélhetően nem tájékoztatta a Magyarorságot arról, hogy a regény korábban könyvalakban már megjelent „és az újabb feldolgozásba egész lapok változatlanul vannak átvéve az első kiadásból”. Mint látható lesz, ez utóbbi kijelentés túloz egy kicsit az átvétel alapjait illetően, ugyanakkor egyértelmű, hogy a cikk két idézett kijelentése ellentmondást szül. Ha a *Szeptember* irodalmilag értékesebb munkának tekinthető, számíthat-e egyáltalán az, hogy szövegszerű egyezései vannak az első változattal?

Az ominózus leleplezés 1921 szeptemberének végén történt, az Új Nemzedék viszont csak két hét múlva emlékezett meg az esetről. Ebből is úgy tűnik, hogy Cholnoky esete

27 [n. n.], *Szerkesztőségi izgalmak egy regény körül*. „*Oberon és Titánia*” új kiadásban, Új Nemzedék, 1921. okt. 16. (231.), 7.

egyáltalán nem volt annyira fontos, mint amennyire ezt a napilap sugallta. Igaz, a szerző kapcsolata a Magyarországgal a *Szeptembert* követően megszűnt, míg a „pletykás” Új Nemzedékkel megújult az 1920-as évek során. A cikk az egyetlen konkrét és nem saját feljegyzésből vagy a hagyatékból származó dokumentum Cholnoky botrányos irodalmi ügyeiről, plágiumairól, de emellett – csúsztatásai ellenére – egyetlen ponton jól használható a *Szeptembert* is magába foglaló szövegcsoport szorosabb vizsgálatához. Ezelőtt azonban érdemes sorra venni a szövegcsoport tagjainak fontos eseményeit:

1918. augusztus 28.	eladja az <i>Oberon és Titániát</i> a Légrády testvéreknek
1919. április 16.	megjelenik az <i>Oberon és Titánia</i>
1921. május 28.	eladja a <i>Szeptembert</i> a Magyarországnak
1921. szeptember 14.	a Magyarországon megjelenik a <i>Szeptember</i> első része
1921. szeptember 30.	a Magyarországon szünetelteti a <i>Szeptember</i> közlését
1921. október 1.	a Magyarországon újraindul a <i>Szeptember</i>
1921. október 16.	az Új Nemzedékben cikk jelenik meg a plágiumról
1921. október 19.	a <i>Szeptember</i> utolsó része megjelenik a Magyarországon
1922. május 8.	eladja a Tolnai Világlapjának az <i>Őszi verőfény</i> című szöveget
1922. június 12.	eladja a <i>Matildot</i> az Athenaeum Kiadónak
1922. július 12.	megjelenik az <i>Őszi verőfény A szerelem betegei</i> címen
1924. március 19.	visszaveszi a <i>Matildot</i> az Athenaeum kiadótól
1924. március 21.	eladja a <i>Matildot</i> Az Est-csoportnak
1926. január 4.	visszaveszi a <i>Matildot</i> Mikes Lajostól
1926. január–február	eladja a később <i>Kísértetek</i> címen megjelenő regényt a Grillnek
1926. március 28. – április 4.	megjelenik a <i>Kísértetek</i> a Grill Kiadónál

Az eredetileg *Szeptember* címen eladott *Oberon és Titánia* szemléatomást kilóg Cholnoky László regényeinek sorából, hiszen végkifejlete pozitív. Noha a főhős, Geleméry István

öngyilkosságot próbál elkövetni szerelmi csalódása miatt, nem tesz golyókat a pisztolyba, így unokatestvérével kötendő házassága elől végül minden akadály elhárul. A történetben Geleméry, nagybátyja révén erdélyi nyaraláson vesz részt, ahol megismerkedik Potyókával, akibe rövidesen beleszeret. Miközben a narrátor, még azelőtt, hogy a főhős rájönne erre, elmeséli az olvasónak a nagybácsi és Potyóka édesanyja közötti régi szerelem történetét, sugallva a szerelmesek közötti vérrokoni viszonyt. 1893-ban, a nagy veszprémi tűzvész alkalmával Geleméry László mentette meg szerelme, Csapó Anna férjének életét. (Cholnoky hibásan 1895-re teszi az eseményeket.) A regény azért is tekinthető az életmű ritka darabjának, mert hiányoznak belőle az intertextualitás nyomai. Egyedül Geleméry László jellemzésekor olvashatunk Cholnoky Viktor Trivulziójának kalandjairól – ez a betét egyébként a *Régi ismerősbe* is átkerül.

Cholnoky László, önpológiuma leleplezéséig a *Szeptembernek* csak kevesebb mint negyedét töltötte fel az *Oberon és Titánia* szövegével, egyébiránt bővítette történetét: hosszan szólt az erdélyi utazás előzményeiről, bővebben jellemezte a főhősöket stb. Úgy is lehet fogalmazni, hogy előszót írt a már megjelent szöveghez, igaz, az átvett részekbe is beszúrt egy-egy új bekezdést. Ha lehet hinni az Új Nemzedéknek, akkor a lelepleződés éppen a veszprémi előzményeket tartalmazó szövegrészek megjelenésekor történt, azaz Cholnokyt akkor figyelmeztette a kiadó szövegének újraírására, amikor az a regény cselekményét meghatározó fordulat újbóli kibontásába kezdett volna bele.

Ezért Cholnoky elhagyta a tűzvész-jelenetet. A *Szeptembert* egy, a *Csodaelixír* címen egy évvel korábban megjelent novellájának szövegével folytatta, bemutatva a titokzatos veszprémi csodadoktort, Siebrauert, akivel a fiatal Geleméry István összebarátkozott. Miután a *Csodaelixírt* nem illeszthette be egészen, az abban szereplő tudós figuráját Cholnoky Geleméry „mentoraként” használta föl. A *Szeptemberben* a főhős örökbefogadott gyerekként kerül a Geleméry-családba, és tizenkét évesen véletlenül meglesi a nagybácsit és Csapó Annát. Ezek után a *Szeptember* részben az *Oberon és Titánia* narratíváját követi (sor kerül például Pista és Potyóka találkozására, de a Shakespeare-allúzió nem szövődik be a történetbe), utána viszont Cholnoky, aki ekkor tesz valóban eleget tesz az újraírás „kényszerének”, teljesen új folytatást és befejezést ír a regényhez. A *Szeptember* utolsó harmada (a huszonegyedikétől a befejező harmincadik részig) teljesen új szöveg, miközben a regény „újabb” második felének csak kb. három százalékát vette át szó szerint az *Oberon és Titániából*.

A *Szeptemberben* Spitz, Geleméry barátja hazautazik, így a fiú egyedül marad, majd egy álomjelenet során emlékszik vissza veszprémi élményére, ezután azonosítja be Zalaváryné Csapó Annaként, és szembesül teljesülhetetlen szerelmével. Ezt követően Budapestre szökik, majd elcsábítja szállásadója unokáját. Ez a változat végeredményben Cholnoky többi regényének poétikáját ismétli: a párbeszédekkel tarkított viszonylag gyors cselekmény helyét átveszik a belső monológok, töprengések és leíró részletek, a befejezés pedig távolról sem nevezhető boldognak vagy boldogítónak.

1921 októberének közepén megjelent a *Szeptember* utolsó része a Magyarországon, de Cholnoky ezután sem feledkezett el regényéről, amelynek tulajdonképpen két történetvariánsát gyártotta le. 1922-ben tehát az *Oberon és Titánia* és a *Szeptember* összevegyítéséből elkészítette az *Őszi verőfényt*, a *Szeptember*ből végül kivágott veszprémi tűzvész jelenet felhasználásával pedig a *Matildot*. Az előbbi szöveg *A szerelem betegei* címen már 1922 júliusában, utóbbi viszont más címen csak 1926-ban jelent meg.

A *szerelm betegei*be Cholnoky felvette a *Szeptember* első harmadát, de meghúzta a szöveget, máskülönb a regény az *Oberon és Titánia* többnyire hű másolata, leszámítva a tűzvész-jelenetet. Néhány helyen Cholnoky korigált a szövegen, de a cél ezúttal az *Ingóváryhoz* és a *Mindnyájan elmegyünkhöz* hasonlóan az ökonomikus tömörítés volt. Éppen emiatt a már többször emlegetett lexikonszócikknek a szövegcsoport első két tagját kellene feltüntetnie, utóbbinál jelölve, hogy könyvben még kiadatlan szövegről van szó.

A *Kísértetek*, noha a cselekmény fontos epizódja az *Oberon és Titániából* lett „át-emelve”, új, eredeti, sőt, rendkívül érett szövegnek tekinthető. Sem a történet, sem fordulópontjai, sem szereplői nem egyeznek egyetlen más Cholnoky-regényével, igaz intertextuális kapcsolópontok itt is felfedezhetők. Az 1926-os utolsó regény vélhetően a *Szeptemberrel* kapcsolatos plágium-ügynek köszönheti létét, hiszen ez lett az új „befogadó közege” a Magyarországon közölt szövegből törlendő epizódnak. Az, hogy a szerző nem egyszerűen újrahaznosította ezt a szövegrészt, de teljesen új környezetet kreált hozzá, mindenesetre árnyalhatja az „állandóan önmagát másoló” szerzői portrét. A *Kísértetek* önálló műnek tekinthető.

AZ UTOLSÓ REGÉNY, A HOLDSUGÁR

Mivel Cholnoky László publikálási naplója 1925 áprilisában megszakad, hátralévő életművével, illetve a szövegeit ebben az időszakban befogadó periodikákkal kapcsolatban nem rendelkezünk teljes, megbízható képpel. Ellenben támpontot adhatnak azok a napilapok és folyóiratok, amelyekben a szerző a napló tanúsága szerint publikált, és 1925 áprilisa és 1929 áprilisa között is megjelentek. Ezen a nyomon lehet eljutni a *Holdszugár* című folytatásos regényig, amely a pozsonyi Híradóban jelent meg 1928 márciusában és áprilisában azután, hogy a lapban már 1925-től kezdve publikált (a *Holdszugár* volt az utolsó, hetedik szöveg).

Két fő érv szól amellett, hogy a szöveget valóban regénynek (és ne hosszabb elbeszélésnek vagy kisregénynek) tekintsük. Az egyik, hogy terjedelme közel másfélszerese a *Tamási*nak, Cholnoky leghosszabb kisregényének, a másik pedig, hogy a folytatások száma (29) alapján két fontos, idevágó kutatás²⁸ is regénynek értékelné. A szöveg számottevő része nem ismeretes a korábbi életműből, de kétségkívül a Cholnoky-féle regényszerűséget erősíti egy szinte egészben bemásolt tárcanovella (*Uralkodók, ha éjjel találkoznak*), illetve a több regényébe is bemásolt egy-két jelenet (az egyik egy templomi látogatásé, a másik pedig egy egzotikus földrajzi térségeket felölelő monológ). A történet főszereplője a tüdőbetegsége miatt ágyához kötött Bugyberki, aki csillapíthatatlan szerelmet érez nevelt lánya, Holdszugár iránt. Mivel vágynak képtelen ellenállni, meglátogatja a lányt vidéken, ehhez pedig zálogba csapja felesége ékszereit, sőt, az ószerest is meggyilkolja. Az várható fejlemény, hogy Holdszugár kikoszorúzza a szánalmasan viselkedő, majd végül – sikertelenül – erőszakhoz is folyamodó férfit, de bármennyi példa is ismeretes erre a magyar irodalomból és a világirodalomból, váratlanul hat a narratív trükk: kalandjait Bugyberki csak álmában élte végig. A regény végén egyébként Bugyberki leromlott szervezete feladja a küzdelmet.

Tipikus Cholnoky-regénnyel állunk szemben, amennyiben cselekménye viszonylag könnyen összefoglalható, de fontos részei a narratív tempót lassító jellemzések, leírások és belső monológok. A *Holdszugár*nak jelenleg nem ismertek további megjelent variánsai, a hagyatékban sincsenek nyomai a szövegnek. Ez utóbbi oka, hogy halála előtt egy évvel Cholnoky már láthatóan ritkábban bővítette életrajzi dokumentumai sorát: naplószerű

28 Az egyik kutatás a francia tárcaregénnyel, a másik a Pesti Napló tárcaregényeivel foglalkozott. (Vö., HANSÁGI Ágnes, *Tárca – regény – nyilvánosság. Jókai Mór és a magyar tárcaregény kezdetei*, Ráció, Budapest, 2014, 19.) Ugyanezen okból kifolyólag Cholnoky szintén (csak) a Híradóban és 19 folytatásban megjelenő *Szabina királynő* című, regénynek beharangozott hosszú szövege valójában inkább kisregény.

bejegyzései, feljegyzései elmaradnak, és lehetséges, hogy már publikálási naplóját sem vezette. 1928-ban mai ismereteink szerint mindösszesen 34 szöveget publikált, ezek feléről már a kutatás mai állapotában megállapítható, hogy önplágiumok voltak. Ezek a szövegek ráadásul 18 lapban jelentek meg, azaz a szerző egy-egy periodikához fűződő kapcsolatai szakadozottabbak, efemerek lettek.

A többször említett lexikonszócikkben a regénynek természetesen szerepelnie kell, kiadatlan szöveggént jelölve.

EREDETI REGÉNYKEZDEMÉNYEK ÉS KIFORROTT MÁSOLATOK

1997-ben a Vár Ucca Tizenhét tematikus számában fakszimilében tették közzé Cholnoky *Regényhőseim* című, hagyatékban maradt feljegyzését. A lista a szerző kilenc hosszabb munkájában szereplő alakok evilági mintáit sorolja föl, de a tételeknél az egyes regények és kisregények eredeti vagy másolt voltáról is olvashatunk kommentárokat. A *Regényhőseim*²⁹ tulajdonképpen az autentikus, így hitelesnek hitt szerzői nyilatkozatokkal kapcsolatos óvatosságra figyelmeztethet, hiszen Cholnoky László ezúttal sem mond teljesen igazat.

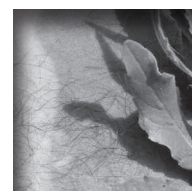
Míg jelzi, hogy a *Mefisztotelesz vendége* a *Régi ismerős* jóval rövidebb előzménye, addig azt írja, hogy a *Piroska* és az *Ingovány* ugyanaz a regény. A *Szerellem betegeiről* egy szót sem ejt, de az *Oberon és Titánia* és a *Szeptember* közé is egyenlőségjelet tesz. A *Kísértetek* kapcsán mélyen hallgat arról, hogy utolsó regénye és első regénye között szoros kapcsolat van, igaz, bevallja, hogy a *Régi ismerős* egyes részeit szóról szóra átmásolta a *Kísértetek*be. Miközben Cholnoky, legalábbis ennek a listának a tanúsága alapján, nem tagadja az önplágiumot, néhány esetben megfélekedezik a hamisítások differenciálásáról. Ugyanis egy-egy adott szöveg „eredetiségének” megállapítása tekintetében nem mindegy, hogy az intertextualitás szoros vagy szimbolikus, azaz másképpen: szó szerinti átmásolásról vagy kontextualizálásról van szó. Mindezzel együtt Cholnoky László regényeit többféleképpen lajstromozhatjuk: míg az eredetiségkritériumot szó szerint értelmezve a korpusz leszűkül, addig a szöveggenealógia (vagy a szerzői „írárend”) szem-

29 CHOLNOKY László, *Regényhőseim*, Vár Ucca Tizenhét, 1997/3, 45–47.

pontjait szem előtt tartva a komplett regénykorpusz listázható. Egy harmadik irányként ráadásul a „nagyregények” szövegét összefűző utalásrendszer is kutatás tárgyát képezheti. Lehetséges, hogy az elsődleges kontextus elve ez utóbbi esetben érvényesíthető leginkább, amennyiben elfogadjuk, hogy Cholnoky egész írásművészete a többször és több címen, több változatban publikált szövegek korlátlan újrahasznosításának elvén alapult, amely elv ugyanakkor szembefordul az eredetiség és a hitelesség hagyományos, egyediségen és megismételhetetlenségen alapuló fogalmain.

Klasszikus értelemben véve Cholnoky négy eredeti regényéről beszélhetünk (*Oberon és Titánia*, *Piroska*, *Mefisztofelesz vendége*, *Holdszugár*), miközben a komplett lista, a szöveggenealógia minden állomását figyelembe véve, jelentősen kibővül (az előbb említettek mellett *Szeptember*, *A szerelem betegei*, *Ingovány*, *Régi ismerős*, *Kísértetek*). Valahová a két stádium közé helyezhető az utalásrendszer elemeire épülő felsorolás:

	regény címe	intertextuális kapcsolat regénnyel (R) / novellával (N)	
		R	N
A	<i>Szeptember (Oberon és Titánia)</i>	-	-
B	<i>Piroska</i>	-	<i>Utolsó vacsora, Közgazdaságtan dióhéjban</i>
C	<i>Mefisztofelesz vendége</i>	-	<i>Vasárnap délután</i>
C	<i>Régi ismerős</i>	AB	<i>Vasárnap délután, Varázskalap, Közgazdaságtan dióhéjban</i>
D	<i>Szeptember</i>	B	<i>Csodaelixír</i>
B	<i>Ingovány;</i>	-	<i>Utolsó vacsora</i>
AD	<i>Őszi verőfény (A szerelem betegei)</i>	-	<i>Csodaelixír</i>
E	<i>Matild (Kísértetek)</i>	AC	<i>Ritter von Toggenburg utolsó csalódása</i>
C	<i>Mindnyáján elmegyünk (RI 2.)</i>	AB	<i>Vasárnap délután, Varázskalap</i>
F	<i>Holdszugár</i>	BC	<i>Uralkodók, ha éjjel találkoznak</i>

A szövegeket keletkezési (és eladási) sorrendbe rendezve jól látható, hogy Cholnoky László regényei közül csak a legelső nevezhető eredetinek, hiszen ebben vendégszövegek nem szerepelnek. Miközben az egy-egy betűvel jelölt szövegek egyértelműen különböző történeteket takarnak, amelyekben a vendégszövegeknek a legtöbbször csak helykitöltő szerepük van. Persze mit sem von le Cholnoky eljárásainak nem éppen etikus voltából, de a bővítéseknek és törléseknek köszönhetően az önplágiumok – sok tárcanovellájától eltérően – nem pusztán újraközlések vagy másolatok. Noha ebből adódóan mindegyik variáns eredeti (mert egyedi) a maga nemében, az életmű kontextusában a felsorolt tíz regényből csak hat nevezhető – fenntartásokkal – originálisnak: a *Piroska*, a *Régi ismerős*, és a *Kísértetek*, valamint három kiadatlan szöveg: az *Oberon és Titánia* és a *Szeptember* (mint ugyanannak a történetnek a két eltérő változata), illetve a *Holdszűgár* – az irodalomtörténeti áttekintéseknek és lexikonszócikkeknek ezeket a szövegeket kell felsorolniuk Cholnoky László regényeiként.

Cholnoky László ismétléseken és újraközléseken alapuló regénypoétikájából még az önidézés legszemérmertlenebb típusa sem hiányozhat. A *Kísértetek* egyik párbeszédében a következő kijelentés hangzik el: „Ez mind igen szép és okos dolog, de ezeket nem ön találta ki, fiatal barátom, hanem egyik zseniális írónknak *Régi ismerős* című regényében olvasta.”³⁰ Egy nem éppen irodalmi érvként akár az is felhozható a Cholnokynál minduntalan újrahasznosított szövegpanelek gyakorisága mellett, hogy a szerző nem hagyta veszni a szerinte legjobban sikerült darabokat, úgy adva kiemelt rangot ezeknek, hogy regényfejezetekké alakította őket. Amennyiben a (pl. Borges *Pierre Ménard*jában prezentált) posztmodern szövegfelfogás-

30 CHOLNOKY László, *Régi ismerős* = Uő, *Piroska*, 591.

ra gondolunk, amelyben az eredetiségkritériumot a szöveg mellett annak kontextusa éppen annyira hordozza, Cholnoky regényei vagy regényes szövegkompozíciói éppenséggel másolat-jellegükben tekinthetők sajátos módon eredetinek. Így Cholnoky László nevesebb kortársaihoz mérve jóval csekélyebb (kb. 2100–2200 tételből álló) életművében a többször átírt és publikált tárcanovellák, valamint a regényekben „felvett” rövidebb szövegek vélhetően legalább akkora értékkel ruházhatók fel, mint az esztétikailag kiemelkedő darabok, sőt, maga a szerző éppen azokat a szövegeket tarthatta különös becsben, amelyeket a lehető legegyszerűbben variálhatott. Ezt a tevékenységet vélhetően a kor, a két világháború közötti zűrzavaros időszak által „engedett” szélsőségekig fokozta a regény műfajának kontextusában (is), de ami a 21. század filológusainak rettentő izgalmas lehet, az Cholnoky László megítélését negatív irányban befolyásolta, befolyásolja.

SZERZŐINK

BAKA L. PATRIK (1991, BRÜNN) ÍRÓ, KÖLTŐ, EGYETEMI OKTATÓ (SELYE JÁNOS EGYETEM, KOMÁROM) ■ **BÓDIS ATTILA** (1988, POZSONY) KÖLTŐ ■ **GUBIS ÉVA** (1988, IPOLYSÁG) ÍRÓ ■ **KORMÁNYOS ÁKOS** (1992, ZENTA) KÖLTŐ, DRÁMAÍRÓ, PSZICHIÁTER ■ **LOVASZ. JUDIT** (1986, AJKA) KÖLTŐ ■ **MIZSER ATTILA** (1975, LOSONC) KÖLTŐ, ÍRÓ, EGYETEMI OKTATÓ (ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM, EGER) ■ **N. TÓTH ANIKÓ** (1967, ZSELÍZ) ÍRÓ, EGYETEMI OKTATÓ (KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM, NYITRA) ■ **POÓR ISTVÁN** (1990, BEREKSZÁSZ) KÖLTŐ ■ **RADICS RUDOLF** (1994, RIMASZOMBAT) KÖLTŐ, PHD-HALLGATÓ (KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM, NYITRA) ■ **STRICKLAND-PAJTÓK ÁGNES** (1981, EGER) IRODALOMTÖRTÉNÉSZ, EGYETEMI OKTATÓ (ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM, EGER) ■ **TÉLFFY ÁRMIN** (1996) KÖLTŐ, IRODALOMKRITIKUS ■ **TÓTH RÉKA ÁGNES** (1987, GYŐR,) KÖLTŐ, DRÁMAÍRÓ, DRAMATURG ■ **WIRÁGH ANDRÁS** (1982, HATVAN) IRODALOMTÖRTÉNÉSZ, BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZET (BUDAPEST) ■ **VASAS TAMÁS** (1989, DEBRECEN) KÖLTŐ, PHD-HALLGATÓ (DEBRECENI EGYETEM) ■ **ZEMLÉNYI ATTILA** (1967, SZERENCs) KÖLTŐ

AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

DUNASZERDAHELY – MOLNÁR-KÖNYV (GALÁNTAI ÚT [HYPERNOVA])
KOMÁROM – DIDEROT KÖNYVESBOLT (LÚDPIAC TÉR 4810. / TRŽNÉ NÁMESTIE 4810.)
ÉRSEKÚJVÁR – KULTÚRA KÖNYVESBOLT (MIHÁLY BÁSTYA 4. / MICHALSKÁ BAŠTA 4.)
GALÁNTA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ UTCA 918/2. / HLAVNÁ 918/2. [UNIVERZÁL])
KIRÁLYHELMEC – GERENYI KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 49. / HLAVNÁ 49.)
NAGYKAPOS – MAGYAR KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 21. / HLAVNÁ 21.)
NYITRA – MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉK – KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA. KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM (DRÁŽOVSKÁ 4.)
POZSONY – A POZSONYI MAGYAR INTÉZET KÖNYVTÁRA (VÉDCÖLÖP ÚT 54. / PALISÁDY 54.)
SOMORJA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ ÚT 62. / HLAVNÁ 62. [VÚB MELLETT])
TORNALJA – TOMPA MIHÁLY KÖNYVESBOLT (BÉKE UTCA 17. / MIEROVÁ 17.)

MAGYARORSZÁGON

BUDAPEST – ÍRÓK BOLTJA (ANDRÁSSY ÚT 45., 1061)